

Gabriela Łącka

Dary w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w aspekcie ochrony dziedzictwa narodowego

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (32-33), 72-92

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GABRIELA ŁĄCKA¹

DARY W ZBIORACH BIBLIOTEKI TEOLOGICZNEJ UNIwersytetu ŚLĄSKIEGO W ASPEKCIE OCHRONY DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Dar, jako jeden ze sposobów nabywania dokumentów do biblioteki, stanowi cenne źródło pomnażania zbiorów, lecz ze względu na różnorodny jego charakter wpływa na przeobrażenia księżnic, które często z podrzędnych tradycyjnych bibliotek stają się bogato wyposażonymi placówkami naukowymi². Ze względu na rozległą tematykę i szerokie zainteresowania darczyńców, dary gromadzone w bibliotekach od zawsze wzbudzały zainteresowania zarówno użytkowników, jak i bibliotekarzy³.

W odróżnieniu od kupna i wymiany, dary stanowią tę grupę materiałów bibliotecznych, która wymaga wnikliwej oceny przydatności. Z roku na rok wzrasta liczba otrzymywanych darów przez biblioteki. Do księżnic przekazywane są kolekcje od osób prywatnych, likwidowanych wydawnictw, firm, związków, stowarzyszeń czy fundacji. Ze względów praktycznych darczyńcy powinni poznać charakter biblioteki, do której pragną przekazać książki, zapoznać się z profilem gromadzonych zbiorów i skonsultować z biblio-

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Chlewicka, A. (2007). Dary w bibliotekach – zarys problematyki badawczej. [W:] Kuźmina, D. red. (2007). *Bibliologia, a problemy badawcze nauk humanistycznych*. Warszawa, s. 335-345.

³ Remerowa, K. (1998). *Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów w bibliotece* [w:] *Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 1998, s. 54-59.

tekarzami przyjęcie daru. Jeśli te warunki nie zostaną spełnione, dar może okazać się bardzo kłopotliwym nabytkiem dla biblioteki⁴.

W interesie samych bibliotekarzy jest troska o odpowiedni dobór literatury, aby nie dostarczać czytelnikom nieaktualnych, często wręcz nieprawdziwych informacji, a przy tym przysparzać sobie dodatkowej pracy i zapełniać niepotrzebnie półki magazynowe w tak już ograniczonych powierzchniach lokalowych. W bibliotekach naukowych dobór zbiorów jest uwarunkowany znajomością potrzeb czytelników, które wynikają z programu nauczania i prowadzonych badań, wspartych wiedzą o aktualnych tendencjach rozwoju dyscyplin naukowych⁵.

Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przejmując w użyczenie księgozbiór Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego, weszła w posiadanie wielotysięcznego księgozbioru. Wyróżnia ją to w gronie innych bibliotek wydzielonych i plasuje na pierwszym miejscu wśród jednostek specjalistycznych Uniwersytetu Śląskiego pod względem wielkości, historyczności i interdyscyplinarności posiadanej kolekcji.

Bogaty zasób biblioteka niewątpliwie zawdzięcza swojej poprzedniczce – Bibliotece Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego. Księgozbiór seminaryjny od początku powołania biblioteki gromadzony był głównie dzięki cennym i okazałym darowiznom księży diecezjalnych, instytucji kościelnych, oraz instytucji powołanych z urzędu na mocy swoich statutów. W 1926 roku powstała przy Kurii Diecezjalnej komisja diecezjalna dla Śląskiego Seminarium Duchownego, a w niej podkomisja, której zadaniem było propagowanie i uzupełnianie księgozbioru biblioteki seminaryjnej. W latach 1927-1931 w skład tej komisji wchodziło pięciu członków⁶: ks. Teofil Bromboszcz, ks. Stanisław Maśliński, ks. Emil Szramek, hrabia

⁴ Wesołowska, A. K. (2005). Lepsza żadna książka niż zła? *Bibliotekarz* nr 4, s. 17; Warząchowska, B. (2008). Dary w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 89, s. 399.

⁵ Krzysztofik, B. (2005). Narzędzia wspomagające zarządzanie zbiorami. [W:] *II Seminarium: gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru: Wrocław, 23-24 czerwca 2005* [dok elektr.]. *EBIB materiały konferencyjne*, nr 11 <http://Ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/ukr.php> [odczyt: 2.01.2011].

⁶ Olszar, H. (2000). *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*. Katowice, s. 375.

Oppersdorf z Kokoszyc oraz Konstanty Prus – archiwista, badacz przeszłości Śląska, współorganizator Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku, bibliotekarz przy Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach.

Biblioteka wzbogacana była również przez darowizny stowarzyszeń i organizacji kapłańskich oraz społecznych działających na Śląsku w okresie międzywojennym. Jedną z nich był „Związek Naukowy Kapłanów Śląskich”, który w swoim statucie zatwierdzonym w 1923 roku przez Administrację Apostolską stawiał sobie za cel „zaspakajanie duchowych potrzeb kleru śląskiego” poprzez organizowanie wykładów, odczytów, kursów naukowych z dziedziny filozofii i teologii oraz prowadzenie działalności wydawniczej. W statucie znalazł się też zapis o testamentalnym przekazywaniu książek naukowych ze swych zbiorów do biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego⁷. Prezesem Towarzystwa Naukowego Księży Śląskich został ks. Teofil Bromboszcz, zaś bibliotekarzem ks. Emil Szramek. W 1926 staraniem Towarzystwa zakupiono do biblioteki kilka cennych tomów po zmarłym patriarsze Władysławie Michale Zaleskim⁸.

Instytucją wspierająca księgozbiór biblioteczny była również sekcja naukowa „UNITAS” – Zjednoczenie Kapłanów Diecezji Śląskiej⁹, powstała w 1934, której prezesem był ks. Michał Lewek¹⁰.

Również Towarzystwo Przyjaciół Nauk na Śląsku, które powstało 10 maja 1920 roku z inicjatywy działaczy Górnos Śląskiego Towarzystwa Literackiego, wspomagało bibliotekę seminaryjną o cenne darowizny książkowe. Celem tego Towarzystwa było ożywienie nauki i sztuki polskiej na Śląsku, utrzymanie biblioteki i czytelnicy, gromadzenie zabytków kultury i organizowanie wykładów naukowych. W towarzystwie tym działali księża: Emil Szramek, Jan Kudera, Maksymilian Michał Wojtas, Augustyn Koźlik i Józef Bańka.

⁷ *Rozporządzenia Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego* (1923), nr 1, nr 6, poz. 102, s. 31.

⁸ *Gość Niedzielny* 1926, nr 10, s. 4; Czakański, T. (2004). *Historia Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego*. [W:] Kupny, J. red. (2004). *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924-2004*. Katowice, s. 285.

⁹ Maroń, F. (1975). *Historia Diecezji Katowickiej*. *Nasza Przeszość* t. 44, s. 46.

¹⁰ Tamże, s. 44.

Jednak najbardziej znaczącym na przestrzeni minionych lat sposobem powiększania zasobu bibliotecznego były zapisy testamentalne kapłanów¹¹. Księża zdawali sobie sprawę z rozproszenia zbiorów po ich śmierci. Toteż przekazywali zgromadzone przez siebie książki do bibliotek parafialnych, kapitulnych i diecezjalnych. Wśród donatorów wspierających kościelną księżnicę byli m.in.: ks. bp Arkadiusz Lisiecki, ks. dr Emil Szramek, ks. prof. Karol Miket, wykładowca Starego Testamentu w seminarium widnawskim, ks. Michał Lewek, ks. Jan Rzepka z Gorzyc a także ks. bp Stefan Cichy¹² – rektor i wykładowca Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego, dzięki któremu Biblioteka Seminaryjna wzbogaciła się o szereg cennych pozycji i serii wydawniczych, jak również nowych tytułów zagranicznych czasopism.

W zbiorach Biblioteki Seminarium znalazła się również część kolekcji biskupa Arkadiusza Lisieckiego, licząca 703 woluminy (w tym 23 stare druki w 61 woluminach). Charakter całości zbioru jest głównie teologiczny, na uwagę zwraca duża liczba książek poświęconych patrologii, a wśród nich *Pisma Ojców Kościoła*, m.in. św. Augustyna i św. Hieronima. W jego posiadaniu były także liczne prace z zakresu dziejów Kościoła powszechnego i polskiego, prawa kanonicznego, homiletyki i katechetyki¹³.

W latach 1966-2000 do Biblioteki WSSD wpłynęły księgozbiory zmarłych kapłanów: Pawła Lubiny, Konrada Marklowskiego, Jerzego Pluty, Mariana Strojnego, Konrada Lubosa, Andrzeja Sapińskiego, Augustyna Rechlikowskiego, Józefa Kuli, Mariana Zielnioka i Franciszka Strzódki¹⁴.

¹¹ Czakański, T. (2000). Historia Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego (1927-2000). *Wiadomości Archidiecezjalne* t. 68, nr 11, s. 530-540; tenże (2004). Historia Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego. [W:] Kupny, J. red. (2004). *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924-2004*. Katowice, s. 284;

¹² Bp Stefan Cichy – od 2005 r. biskup diecezji legnickiej, więcej: http://www.diecezja.legnica.pl/teksty/s_004a.php [odczyt: 23.03.2009].

¹³ Więcej na temat księgozbiorów kościelnych: W. Pawłowicz, Weronika (2009). Wokół księgozbiorów kapłańskich na Śląsku w XIX i XX wieku. [W:] Olszar, H.; Warząchowska, B. red. (2009). *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce: historia i współczesność*. Katowice, s. 67.

¹⁴ Czakański, T. (2004). *Historia Biblioteki...*, s. 290.

Pod koniec 2000 roku księgozbiór Biblioteki WŚSD w Katowicach liczył około 100 tys. woluminów książek oraz 729 tytułów czasopism¹⁵.

Przekształcenie Biblioteki WŚSD w Bibliotekę Teologiczną wywołało konieczność zmiany profilu gromadzenia zbiorów z popularnonaukowego i naukowego na publikacje o ściśle naukowym i dydaktycznym charakterze. Szczegółowy profil zbiorów kształtują przede wszystkim dyscypliny uprawiane na Wydziale Teologicznym i badania prowadzone przez pracowników naukowych¹⁶. Zakres gromadzonych zbiorów ukierunkowany jest na nauki teologiczne z uwzględnieniem nauk z pokrewnych dziedzin interdyscyplinarnych i pomocniczych. Dobór literatury bezpośrednio konsultowany jest z pracownikami naukowymi i uzupełniany systematycznie o pozycje zalecane podczas zajęć dydaktycznych.

Gromadzenie zbiorów w Bibliotece Teologicznej odbywa się na drodze zakupu, wymiany i darów. Dary są formą wpływu najmniej planowaną i oczekiwaną. Publikacje otrzymywane w darze są cennym nabytkiem, jeśli składają się z dokumentów wartościowych bądź stanowią celowo dobrane zespoły piśmiennicze.

W ciągu ostatnich kilku lat przeanalizowano przyczyny, dla których ofiarodawcy przekazują bibliotece materiały. Główne powody to: likwidowane zbiory bibliotek zgromadzeń zakonnych ze względu na ograniczenia lokalowe; zmiany struktury organizacyjnej instytucji, nowy profil działalności, inna specjalizacja; promocja nowopowstałych wydawnictw, chęć zaistnienia na rynku; przejście na emeryturę pracowników naukowych i zamknięcie pewnego etapu badań; likwidacja książek po członkach rodziny¹⁷. Innym motywem jakim kierują się darczyńcy przekazując swoje prace bibliotece jest świadomość, że trwałość księgozbiorów prywatnych bywa ulotna, a w zbiorze publicznym ich dzieła mogą przetrwać wieki¹⁸.

Biblioteka Teologiczna otrzymuje dary od instytucji, wydawnictw, osób prywatnych, jednak największym źródłem wpływu po-

¹⁵ Tamże, s. 291.

¹⁶ Warząchowska, B. Działalność Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* t. 39, z. 2, s. 438-445.

¹⁷ Warząchowska, B. (2008). Dary w Bibliotece..., s. 399-400.

¹⁸ Chlewicka, A. (2007). Dary w bibliotekach..., s. 337.

zostają nadal księgozbiory pośmiertne księży, przekazywane zazwyczaj przez rodzinę zmarłego lub osoby do tego upoważnione, Zbiory te w znacznej mierze zasilają i ubogacają księgozbiór biblioteki o cenne nabytki z zakresu teologii i historii kościoła.

Poniższa tabela ilustruje ilość i wartość przyjętych przez Bibliotekę Teologiczną darów polskich i zagranicznych w latach 2002-2008.

Tabela 1.

Ilość i wartość wszystkich darów otrzymanych w latach 2002-2008

Rok	Ilość darów polskich i zagranicznych (w woluminach)	Wartość darów w zł
2002	1340	36.432
2003	1604	58.102
2004	1618	107.659
2005	1771	56.518
2006	1785	57.696
2007	1765	49.641
2008	5487	147.000
Ogółem	12.478	513.048

Źródło: Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, statystyka darów.

Jak wynika z tabeli, liczba przyjmowanych darów systematycznie wzrasta. Największą ilość przypada na rok 2005, kiedy wpłynął dar abpa Szczepana Wesołego. Możliwość przyjęcia tak dużej ilości darów wynika głównie z powiększenia powierzchni użytkowej biblioteki w związku z otrzymaniem dodatkowych pomieszczeń po dziekanacie i zakładach naukowych, które zostały przeniesione do nowego budynku Wydziału Teologicznego.

Tabela 2.

Ilość darów polskich i zagranicznych otrzymanych w latach 2002-2008

Rok	Dary polskie (w woluminach)	Dary zagraniczne (w woluminach)
2002	1077	263
2003	1.073	531
2004	1304	314
2005	1134	637
2006	1644	141
2007	1412	353
2008	5032	456
Ogółem	12.676	2.695

Źródło: Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, statystyka darów.

Jak wynika z tabeli, liczba darów zagranicznych jest znacznie niższa niż polskich. Największa ilość darów zagranicznych przypada na rok 2005 (637 wol.). Wpłynął na to m.in. niewątpliwie francuskojęzyczny dar z Belgii (320 wol.) oraz dar ks. prof. Stanisława Pisarka (200 wol.).

Do największych kolekcji darów przejętych przez Bibliotekę Teologiczną należy m.in. dar ks. dr Martina Gritza. Otrzymany w 2002 roku decyzją rodziny zmarłego, wzbogacił księgozbiór biblioteki o najważniejsze dokumenty postanowień Kościoła w Niemczech, literaturę teologiczną dotyczącą pokoju i wojny, publikacje z zakresu politologii, cenne zbiory silesiaków oraz wiele książek i czasopism związanych z duszpasterstwem wojskowym¹⁹. Nie wszystkie książki z księgozbioru ks. Gritza włączono do biblioteki. Po otrzymaniu daru poddano go wnikliwej selekcji. Wiele pozycji trafiło do tej kolekcji

¹⁹ Myszor, W. (2003). Ks. dr Martin Gritz i jego Biblioteka. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 36, z. 1, s. 258-259.

okazjonalnie i przypadkowo. Oprócz wielodzielnicowych słowników i encyklopedii, znalazły się tu również podręczniki z czasów studiów oraz literatura o charakterze popularnym. Około 1/3 zbioru znalazła nabywców w ramach wymiany międzybibliotecznej, m.in. niektóre dzieła trafiły do Biblioteki Głównej UŚ oraz Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych UŚ²⁰. Pozycje, które znalazły się w zbiorach Biblioteki Teologicznej zostały oznaczone *Dar Ex Libris* ks. dr Martin Gritz.

W roku 2003 Biblioteka Teologiczna otrzymała księgozbiór po zmarłym ks. prof. dr Paulu Bormannie²¹. Zbiór ten obejmował fachowe teologiczne czasopisma i książki z dziedzin, którymi zajmował się na wydziale w Paderborn, a więc z teologii pastoralnej i homiletyki, a także pedagogiki, katechetyki i teologii ogólnej. Ks. Bormann miał również szereg książek z liturgiki, retoryki, jak również dokumentów dotyczących prawa uczelni i wydziałów teologicznych w Niemczech. Bardzo cenne w zbiorach ks. Bormanna są prace zbiorowe (np. F. Holböck, Th. Sartory, *Mysterium Kirche*), dzieła zebrane jednego autora (m.in. E. Schillebeeck, *Offenbarung und Theologie*), czy tak zwane Festschriften (np. *Die Zeit Jesu, Festschrift für Heirich Schiler*). Książki Bormanna przejawiały także zainteresowania pracami z teologii ekumenicznej. Osobnym działem jego biblioteki była literatura piękna.

Za pośrednictwem ks. prof. Wincentego Myszora ówczesnego dziekana Wydziału Teologicznego i dzięki jego współpracy z ks. prof. Paulem Bormannem, pierwszy transport książek przybył do Katowic w 2001 roku, reszta księgozbioru dotarła w 2003 roku już po jego śmierci²². Zbiór ten również poddano wnikliwej selekcji. Do opracowania zakwalifikowano 1200 woluminów. Książki zostały oznaczone pieczęcią upamiętniającą pierwszego właściciela i jego dar dla Biblioteki Wydziału Teologicznego, „*Dar dla Wydziału Teologicznego w Katowicach Ks. Prof. dr Paul Bormann Theologische Fakultät-Paderborn*”.

²⁰ Warząchowska, B. Działalność Biblioteki Teologicznej..., s. 442.

²¹ Myszor, W. (2004). Ks. Prof. dr Paul Bormann i jego Biblioteka. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 37, z. 1, s. 174-176.

²² Tamże, s. 176.

Nieco mniejszy dar, napłynął z Belgii w 2005 roku (około 360 vol.), dzięki ks. prałatowi Stefanowi Wylężkowi²³. W czasie swoich studiów w Rzymie nawiązał on współpracę z Belgijskim Stowarzyszeniem Katolickim Entraide d'Eglise. Jednym z głównych celów tego Stowarzyszenia było przekazywanie bibliotekom bloku wschodniego literatury teologicznej. Otrzymana kolekcja to głównie serie teologiczno-filozoficzne francuskich autorów Teilharda de Chardin, Bernarda Häringa czy Yvesa Congara: *Unam Sanctum, Cogitatio Fidei, Ouvres de Pierre Teilhard de Chardin, czy Lectio Divina*. Oprócz wydawnictw zwartych Belgijskie Stowarzyszenie zaoferowało Bibliotece całe komplety biblijnych czasopism, wśród których znalazły się takie tytuły jak: *La Revue Biblique, Biblia, Eudes, Parole et Mission, La Mason Dieu, La Documentations Catholique., Concilium, Lumen Vitae*. Tytuły, których Biblioteka Teologiczna nie posiadała, włączone zostały do księgozbioru, natomiast braki roczników, jak i pojedynczych numerów uzupełniły posiadane zbiory.

W Bibliotece Teologicznej pojawiały się zarówno skromne darowizny, liczące kilka książek, jak też znaczące kolekcje. Do tych ostatnich należy zaliczyć otrzymany 12 grudnia 2007 roku księgozbiór liczący około 8 tys. woluminów książek i czasopism, którego właścicielem był Arcybiskup Szczepan Wesoły²⁴. Obejmuje on 4736 woluminów książek w języku polskim oraz 2456 woluminów książek w językach obcych. Kolekcja ta niewątpliwie przybliżyła drogę naukową Arcybiskupa oraz szeroko pojętą działalność w ramach duszpasterstwa emigracyjnego, a także współpracę z wieloma ośrodkami polonijnymi na świecie. Stanowisko delegata Prymasa Polski ds. Duszpasterstwa Polonijnego stwarzało możliwości odwiedzania parafii polonijnych w różnych miejscach na świecie. Znajomość języków obcych i międzynarodowe kontakty pozwoliły na zgromadzenie dużej ilości literatury w obcych językach, głównie włoskim

²³ Ks. Wylężek, S. – więcej: <http://www.centrumjp2.pl/node/3347> [odczyt: 24.03.2009].

²⁴ Kotodziej, B. (2009). Kolekcja Arcybiskupa Szczepana Wesołego – dar dla zbioru kościelnego Biblioteki Teologicznej. [W:] Olszar, H.; Warząchowska, B. red. (2009). *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce: historia i współczesność*. Katowice, s.143.

(1170 wol.), angielskim (522 wol.), niemieckim (98 wol.), a także francuskim i łacińskim.

Zgromadzone zbiory zawierają głównie literaturę dotyczącą okresu Drugiej Wojny Światowej i powojennych czasów, aż do historii współczesnej 1990 roku. Bardzo cenna jest tzw. literatura drugiego obiegu z lat 1976-1990, wydawana na emigracji w Londynie i Paryżu. Sporą część kolekcji stanowią publikacje wydawane przez „Katolicki Ośrodek Wydawniczy” w Londynie²⁵, który powstał w 1947 roku. Była to odpowiedź na potrzeby polskich uchodźców, którzy nie widząc możliwości powrotu do kraju nie rezygnowali ze świadomego zaspakajania swoich potrzeb duchowych i ambicji kulturalnych. Z inicjatywy tego wydawnictwa utworzono w 1950 roku serię: *Biblioteka Polska*, która w ramach swoich pięciu podserii²⁶, z których każda wyróżniona została innym kolorem, w całości wzbogaciła biblioteczny księgozbiór. Przekazany Bibliotece Teologicznej zbiór wskazuje jak bardzo arcybiskup Szczepan Wesoly doceniał rolę słowa drukowanego; sam był redaktorem wielu wydawnictw polonijnych, opublikował setki artykułów, kazań, przemówień, konferencji, recenzji i listów pasterskich²⁷. Bogaty zbiór czasopism, zarówno polskich, jak i obcych, pozwolił uzupełnić gromadzone przez wiele lat własne zasoby czasopism oraz powiększyć kolekcję o nowe periodyki, np.: „*Forma Urbis*” – czasopismo dotyczące historii sztuki i archeologii chrześcijańskiej, „*Roma e il Suo Impero*”, „*Il Lazio*” i „*Eteria*”. Również „*Tygodnik Powszechny*” w ilości 190 woluminów uzupełnił zbiory Biblioteki Teologicznej.

Przed opracowaniem księgozbioru abpa Szczepana Wesolego zorganizowano na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego zorganizowano wystawę: *Ksiądz arcybiskup Szczepan Wesoly – dar dla Biblioteki Teologicznej zbioru kościelnego - wybrane publikacje*. Ekspozycję można było oglądać również na stronie internetowej Biblioteki Teologicznej i Uniwersytetu Śląskiego, co spowodowało wielkie

²⁵ http://www.bu.umk.pl/Archiwum_Emigracji/Verits.htm

²⁶ *Seria czerwona* – zawiera dzieła literatury pięknej, pamiątki i wspomnienia, *seria brązowa* – sumę teologiczną św. Tomasza z Akwinu, *Seria zielona* – wybrane aspekty naukowe, *Seria niebieska* – religijna, *Seria biała* – premiowa.

²⁷ Mochlińska, K.; Wałaszewski, Z. E. oprac. red. (1994). *W służbie emigracji*. Londyn, s. 13.

zainteresowanie społeczności lokalnej i uniwersyteckiej oraz odbiło się szerokim echem w lokalnych mediach i prasie akademickiej²⁸.

Ze względu na wartość historyczną tego księgozbioru i jego unikalny charakter, po opracowaniu został umieszczony w osobnym pomieszczeniu. Wszystkie wprowadzone do księgozbioru pozycje otrzymały pieczęć upamiętniającą pierwszego właściciela i jego dar dla pracowników Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach „Ksiądz Arcybiskup Szczepan Wesoły DAR dla Biblioteki Teologicznej zbioru kościelnego”. Czytelnicy mogą z niego korzystać jedynie na miejscu w czytelni.

Inny rodzaj literatury prezentuje prawniczy księgozbiór po zmarłym adwokacie Janie Polewce, który ofiarowany został przez jego rodzinę (200 wol.). Zmarły adwokat był absolwentem Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1959 roku wpisany został na listę adwokatów izby katowickiej. Przez szereg kadencji wybierany był do Komisji Dyscyplinarnej, Sądu Dyscyplinarnego i Komisji Rewizyjnej. Był wykładowcą historii adwokatury dla aplikantów adwokackich przy Okręgowej Radzie Adwokackiej²⁹. Zawód adwokata wykonywał łącząc go z pasją historyka, co znalazło swoje odbicie w podarowanym bibliotece księgozbiórze, gdzie oprócz słowników, leksykonów i encyklopedii z dziedziny prawa i wymiaru sprawiedliwości, znalazły się cenne źródła historyczne dotyczące działalności Izby Adwokatów działającej w okresie międzywojennym i po Drugiej Wojnie Światowej na Śląsku Podarowany księgozbiór oznaczony był Ex Librisem *mgr Jan Polewka adwokat*.

Obok darczyńców prywatnych występują również ofiarodawcy instytucjonalni, wśród których wymienić należy „Księgarnię Świętego Jacka” w Katowicach. Współpraca ta ma szczególny charakter ze względu na to, że większość publikacji pracowników naukowych Wydziału Teologicznego powstaje właśnie w tym wydawnictwie³⁰. W ostatnich latach Biblioteka Teologiczna otrzymuje dary nowości bezpośrednio z Drukarni Archidiecezjalnej. Dzięki bliskiemu sąsiedztwu obu instytucji, nowości wydawnicze bardzo szybko trafiają

²⁸ Książki od abp. Wesołego (2008). *Forum Akademickie* 3, s. 14.

²⁹ Polewka, J. (2005). *Początki i rozwój adwokatury polskiej na Górnym Śląsku*. Katowice, s. 5.

³⁰ Warząchowska, B. (2008). Dary w Bibliotece..., s. 401.

do Biblioteki Teologicznej co sprzyja pewnej płynności i cykliczności w ich dostarczaniu. Pracownicy biblioteki starają się, aby nowości te w miarę szybko znalazły się w katalogu komputerowym i widoczne były na stronie internetowej biblioteki. Dzięki temu zdarza się, że studenci wcześniej trafiają do takiej pozycji, zanim zdąży ukazać się w księgarniach. Wydawnictwa zdają sobie sprawę z tego, że Biblioteka skupia wokół siebie poważną grupę czytelników zainteresowanych rynkiem wydawniczym, dlatego też dostarczanie Bibliotece Teologicznej nowości wydawniczych zanim jeszcze ukarzą się na rynku, jest niewątpliwie najlepszą formą reklamy i promocji dla autora i wydawnictwa³¹.

W nowości książkowe i czasopiśmiennicze regularnie zaopatruje Bibliotekę również redakcja tygodnika „Gość Niedzielny”. Otrzymuje ona bowiem dużo materiałów do zrecenzowania na łamach tygodnika, które dzięki temu trafiają później do biblioteki. Opracowane w krótkim czasie nowości są dostępne dla czytelników, a ze względu na niski nakład lub trudności formalne nie zawsze trafiają do sprzedaży.

Podobną rolę pełnią egzemplarze autorskie przesyłane do Biblioteki z pisemną prośbą o włączenie ich do księgozbioru. Autorzy tychże publikacji liczą, iż przez to szybciej znajdą potencjalnych odbiorców oraz że Biblioteka zakupi większą ilość egzemplarzy.

Stała współpraca z wydawnictwami, u których zamawiamy literaturę teologiczną oraz czuwanie nad kompletnością wydawnictw wielotomowych i seryjnych daje w efekcie ciągłość zaopatrywania biblioteki w bieżące tytuły i nie dopuszcza do powstania braków w kolekcji. Równocześnie wydawnictwa te dla swoich stałych odbiorców mają ofertę książek gratisowych będących w bieżącej ofercie oraz pozycji archiwalnych. Do tych wydawnictw należą m.in. wydawnictwa: „Znak”, „W Drodze”, „Pallotinum”, „Verbinum”, Emmanel, „Wydawnictwo Sejmowe”, czy też „Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego”.

Innym sposobem pozyskiwania darów do biblioteki są kiermasze zorganizowane dwa razy w roku przez Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. Biblioteki otrzymują pisemne wykazy pozycji, które będzie można zakupić w czasie kiermaszu, co pozwala na zapoznanie

³¹ Tamże.

się z ofertą wydawniczą. Biblioteka Teologiczna dzięki kiermaszowi ma możliwość uzupełnienia swoich zbiorów o gratisowe publikacje pracowników UŚ oraz zaopatruje się po symbolicznych cenach w pozycje, które wysyła w ramach wymiany międzybibliotecznej³².

Oprócz kiermaszy organizowanych przez wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Biblioteka Główna UŚ przekazuje pozycje, które nie odpowiadają zakresowi gromadzonych przez nią zbiorów, a w znacznym stopniu będą wykorzystane i ubogacą księgozbiór teologiczny.

Dobłą okazją do pozyskiwania najnowszej literatury w formie darów jest udział pracowników biblioteki w konferencjach, sympozjach i sesjach naukowych. Od 2001 roku Urząd Miasta Katowice, Instytut Górnośląski oraz Muzeum Historii Katowic organizują cykl naukowych konferencji poświęconych dziejom miasta i jego okolicom³³. Współorganizatorzy prezentują swój dorobek wydawniczy, zachęcając do zaopatrzenia się w najnowsze publikacje, które ze względu na swój interdyscyplinarny charakter i tematykę Śląska są niezbędne w Bibliotece Teologicznej³⁴.

Sympozja o charakterze regionalnym organizowane są także przez Wszechnicę Górnośląskiego Towarzystwa Przyjaciół im. W. Roździeńskiego w Katowicach. Jako pokłosie sesji wydano kilkanaście tytułów o wybitnych osobistościach ziemi śląskiej. Pozyskiwanie tych materiałów pozwala uzupełnić często braki kompletności literatury niezbędnej do prowadzenia badań na wydziale³⁵.

Wielkim uznaniem cieszą się sympozja piekarskie organizowane pod patronatem prezydenta miasta Piekary Śląskie we współpracy z Wydziałem Teologicznym UŚ. Tematyka spotkań oscyluje wokół najbardziej aktualnych problemów regionu śląskiego, terytorialnie dotyka często spraw ogólnopolskich, aż po zagadnienia Unii Europejskiej. Bogaty i różnorodny dorobek w postaci kilkunastu tomów

³² Olszowy, E. (2004). Wymiana krajowa i zagraniczna w Bibliotece teologicznej w środowisku lokalnym. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 82, s. 177-186.

³³ Olszowy, E. (2005). Wielokulturowość Katowic, IV katowicka konferencja Naukowa. *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka* 1, s. 112-114.

³⁴ Tamże, s. 114.

³⁵ Warząchowska, B. (2005). Formy współpracy Biblioteki teologicznej w środowisku lokalnym. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 32-33.

rokrocznie wzbogaca naszą księżnicę³⁶. Podczas sesji, odczytów i konferencji pracownicy biblioteki poszerzają swoje kontakty z osobami, które chętnie ofiarowują swoje książki, zasilać kościelny zasób. Osoby prywatne, które przekazują dary do biblioteki, to zazwyczaj pracownicy naukowcy Wydziału, Uniwersytetu, księża diecezjalni, studenci i bibliofile.

Pracownicy naukowcy Wydziału Teologicznego współpracują z biblioteką w zakresie gromadzenia materiałów nie tylko przez doradztwo i pomoc merytoryczną przy zakupie literatury, ale wielokrotnie przekazują z własnych kolekcji brakujące pozycje w Bibliotece, zwłaszcza te, które nie są osiągalne na rynku księgarskim bądź antykwarycznym.

W ten sposób trafiły do biblioteki dary ks. prof. Wincentego Myszora obejmujące literaturę antyczną, średniowieczną z zakresu patrologii i źródeł Ojców Kościoła. Materiały dotyczące historii Kościołów Wschodnich, zwłaszcza Ukrainy i Litwy, Kościoła Prawosławnego i Unickiego, literatura w języku polskim i rosyjskim z obszaru pogranicza zostały przekazane przez ks. prof. Józefa Krętosza.

Wiele cennych darów dotyczących historii Kościoła, ze szczególnym uwzględnieniem historii Kościoła na Śląsku oraz bieżącą produkcją wydawniczą Instytutu Pamięci Narodowej biblioteka kompletuje dzięki ks. prof. Jerzemu Myszorowi, który przekazuje systematycznie do biblioteki wymienione pozycje. Dzięki nowościom z IPN-u posiadamy w swoich zbiorach serię *Dokumenty*, w której publikowane są nieznanne dotychczas materiały archiwalne dotyczące najnowszej historii Polski. Opracowania te przedstawiają różne formy represji, jakich obywatele polscy doznali w latach 1939-1989 ze strony władz nazistowskich i komunistycznych oraz spontaniczne przejawy oporu społecznego. Inną serią są *Konferencje IPN*, zawierającą materiały będące plonem spotkań naukowych organizowanych przez Instytut Pamięci Narodowej³⁷.

Szczególną opiekę odczuwa biblioteka ze strony Wielkiego Kancelerza Wydziału arcybiskupa Damiana Zimonia. Przekazuje on do zbiorów książki – nowości, które sam otrzymuje w darze od różnych

³⁶ Tamże, s. 33-35.

³⁷ http://www.ipn.gov.pl/portal/pl/229/4561/Ida_pancry_na_Wujek.html [odczyt: 23.03.2009].

instytucji podczas targów, konferencji czy wystaw. Do zbiorów trafiają również egzemplarze - nowości, które Arcybiskup otrzymuje od pracowników naukowych i ludzi kultury ziemi śląskiej.

Pokażny dar (450 vol.) przekazał do biblioteki biskup pomocniczy Stefan Cichy. Jego nominacja na biskupa diecezji legnickiej³⁸ sprawiła, że zgromadzony księgozbiór z dziedziny liturgiki, homiletyki, mariologii oraz literatury polsko-niemieckiej znalazł miejsce w naszej bibliotece. Przez lata posługi w diecezji katowickiej należał do wielu gremiów diecezjalnych: Rady Kapłańskiej, Kolegium Konsultorów, Rady Duszpasterskiej, Rady Wydziału Duszpasterskiego Ogólnego, Komisji Liturgicznej, Komisji II Polskiego Synodu Plenarnego, I Synodu Diecezji Katowickiej, był także redaktorem „Kalendarza Liturgicznego” oraz „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”.

Biblioteka Teologiczna otrzymuje dary również od księży przechodzących na emeryturę. Tak właśnie objęła księgozbiór (80 vol.) ks. prof. Stanisława Pisarka, wieloletniego wykładowcy bibliistyki w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym. Podarowany przez niego zbiór zasilił w znacznej mierze biblioteki zakładowe. Podobnie postąpili ks. prof. Franciszek Gruszka, wykładowca filozofii w Śląskim Seminarium Duchownym i na Wydziale Teologicznym UŚ (180 vol.) i ks. prałat Józef Pawliczek (570 vol.) – notariusz kurii, który przekazał bibliotece książki prawnicze, historyczne i teologiczne oraz kompletne zbiory roczników czasopism.

Dzięki współpracy Biblioteki Teologicznej z Federacją Bibliotek Kościelnych FIDES³⁹, udało się odzyskać książki skonfiskowane w 1960 roku przez przedstawicieli Urzędu Kontroli Prasy⁴⁰, którzy wtargnęli do biblioteki w asyście prokuratorów i Milicji Obywatel-

³⁸ Komunikat o mianowaniu bp Stefana Cichego biskupem legnickim (2005). *Wiadomości Diecezjalne* nr 3, s. 184, poz. 39.

³⁹ Biblioteka WŚSD przystąpiła do Federacji FIDES w 1995 r. W roku 2001 po utworzeniu Biblioteki Teologicznej UŚ – kontynuuje ona przynależność do Federacji FIDES już jako Biblioteka Wydziałowa.

⁴⁰ Gonet, K. (2004). Książki skonfiskowane przez władze PRL w bibliotekach kościelnych w roku 1980 wracają do właścicieli. *FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 205; Łącka, G. (2009). Współpraca Biblioteki teologicznej z Federacją Bibliotek Kościelnych FIDES. [W:] Olszar, H.; Warząchowska, B. red. (2009). *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce: historia i współczesność*. Katowice, s. 97.

skiej. Bezprawnie zarekwirowali wówczas około 12 tys. książek i czasopism. W 1997 roku kierownictwo Departamentu Wyznań Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej przekazało przedstawicielom Kościoła Katolickiego 1814 skonfiskowanych w 1960 roku książek⁴¹, z czego 60 egzemplarzy wróciło do Biblioteki Teologicznej, dzięki czytelnym znakom własnościowym *Biblioteka WŚSD w Krakowie*.

Federacja FIDES należy do *Bibliothèques Europeennes de Théologie (BETH)* czyli Stowarzyszenia Europejskich Bibliotek Teologicznych, które jest Międzynarodową Radą o charakterze ekumenicznym, istniejącą od 1961 roku, a jej członkami mogą być pojedyncze biblioteki o szczególnym znaczeniu⁴². Zadaniem BETH jest szukanie środków finansowych, które miałyby wspierać mniej zasobne biblioteki. Dzięki tej współpracy z BETH poprzez Federację FIDES, Biblioteka Teologiczna otrzymała od Wydawnictwa Brepols specjalną ofertę dostępu on-line do baz: *Corpus Christianorum* i *Patrologia Latina* po obniżonej cenie⁴³. Ponadto, na zjeździe Federacji w 2007 roku Biblioteka Teologiczna dostała 26 vol. książek z dziedziny bibliistyki. Były to głównie słowniki biblijne, leksykony i dzieła znanych biblistów.

Biblioteka Teologiczna jako jedna z bibliotek specjalistycznych UŚ i jedna w regionie biblioteka o profilu religijnym stanowi atrakcyjną placówkę naukową zarówno dla studentów Wydziału Teologicznego, pracowników naukowych, całego środowiska akademickiego jak i znacznej części społeczności śląskiej.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom wszystkich użytkowników, kierownictwo biblioteki zwróciło się z prośbą za pośrednictwem abpa Damiana Zimonia do wszystkich proboszczów parafii, aby przekazywali do Biblioteki Teologicznej po 2 egzemplarze wydanych przez siebie publikacji. Chodzi głównie o monografie, które

⁴¹ Warząchowska, B. (2004). Powrót aresztowanych książek. *Gość Niedzielny* 81, 43, Dodatek katowicki, s. III.

Łącka, G. (2009). Współpraca..., s. 97-98.

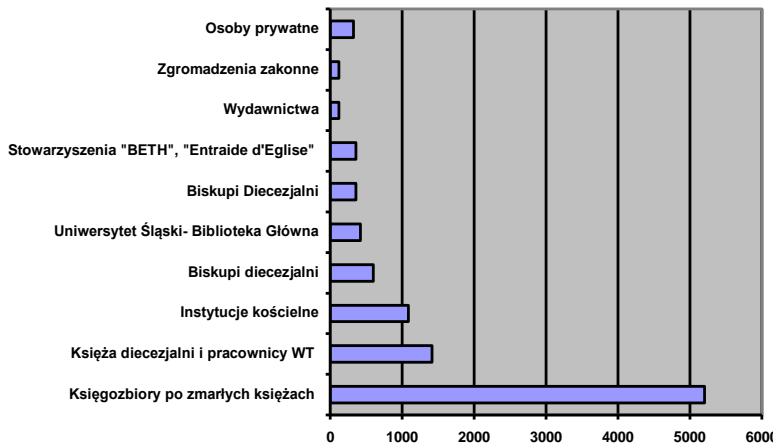
⁴² Piffa, P. (2006). BETH – Europejskie Stowarzyszenie Bibliotek Teologicznych. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 201.

⁴³ Szulc, J. (2006). Protokół z obrad XII Walnego Zgromadzenia Bibliotek Kościelnych FIDES (Warszawa-Bielany, 26-28.09.2006). *FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 182.

w istotny sposób wzbogacą zbiory biblioteczne oraz przyczynią się do prowadzenia prac naukowych, jak również będą służyć przyszłym pokoleniom społeczności śląskiej. Prośba ta została opublikowana na łamach „Wiadomości Diecezjalnych” w marcu 2009 roku⁴⁴.

Wykres 1.

Największe dary otrzymywane przez Bibliotekę Teologiczną

Źródło: Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Statystyka darów.

Jak wskazuje wykres przeważająca liczba darów otrzymywanych przez bibliotekę to księgozbiory po zmarłych kapłanach, przekazywane zazwyczaj przez rodziny. Do takich darowizn należą kolekcje, ks. Paula Bormanna i ks. Martina Gritza. Na drugim miejscu są dary księży diecezjalnych: ks. abpa Szczepana Wesołego i ks. Józefa Pawliczka i pracowników naukowych Wydziału Teologicznego. Zaraz za nimi plasują się instytucje kościelne: Kuria Metropolitalna, Księgarnia św. Jacka, Drukarnia Archidiecezjalna.

⁴⁴ *Encyklopedia roślin: historia i współczesność* (2009). *Gość Niedzielny* nr 14. Dodatek Katowicki, s. VIII, Przypis z WD.

O ile wcześniej biblioteka seminaryjna przyjmowała niemal wszystko, o tyle obecnie do darów podchodzi się ostrożnie. Jeśli biblioteka nie ma wypracowanej strategii wobec tego źródła wpływu, zbiory niepoddane selekcji mogą stanowić duży problem, zwłaszcza zajmowania miejsca na półkach w już tak ograniczonych warunkach. Dlatego też Biblioteka Teologiczna przejmując w użyczenie księgozbiór Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego weszła w posiadanie wielotysięcznej kolekcji darów, które czekały na selekcje, a następnie włączenie do zbiorów⁴⁵.

Doboru literatury dokonuje się zazwyczaj zespołowo, powołując specjalistów z różnych dziedzin którzy decydują o właściwym wyborze i włączaniu najcenniejszych pozycji. Wstępnie wybiera się zawsze tytuły, których brak w bibliotece, jak również te, które znajdują się w jednym egzemplarzu, a są najczęściej wypożyczane przez czytelników. Analizy tej dokonuje się przez weryfikację zamówień czytelnianych i wypożyczeń. Informacji na temat częstotliwości wypożyczania danej pozycji dostarcza nam zintegrowany system biblioteczny. Dzięki danym z systemu dowiadujemy się o wykorzystaniu konkretnego dzieła w ciągu roku przez czytelników, co pozwala zorientować się w aktywności danego tytułu i ostatecznie na tej podstawie podjąć właściwą decyzję co do dalszych losów książki – czy znajdzie się w naszych zbiorach, czy też zostanie przekazana na dublety i druki zbędne. W celu prawidłowego uzupełnienia księgozbioru z darów, należy sobie odpowiedzieć na pytania: co możemy zakwalifikować do zbioru i dla kogo to będzie przydatne, czy można część podarowanej kolekcji przekazać innej bibliotece uczelni, a co przekazać na dublety i druki zbędne⁴⁶.

Czuwając nad właściwym doбором księgozbioru teologicznego, pracownicy biblioteki w rozmowie z potencjalnymi darczyńcami sugerują wcześniejsze sporządzenie list z pozycjami, które mają być przekazane. Listy te drogą mailową bądź tradycyjną trafiają do biblioteki, gdzie dokładnie sprawdzone są z katalogiem komputerowym. Po zaakceptowaniu wybranych tytułów darczyńcy otrzy-

⁴⁵ Warząchowska, B. (2006). Selekcja i preselekcja zbiorów Biblioteki naukowej na przykładzie Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 108.

⁴⁶ Warząchowska, B. (2008). Dary w Bibliotece..., s. 172.

mują listę z zaznaczonymi pozycjami, którymi biblioteka jest zainteresowana.

W przypadku gdy darczyńcy proszą o potwierdzenie odbioru przesłanych darów Biblioteka Teologiczna wysyła podziękowania wraz z wykazem wprowadzonych do zbiorów pozycji.

Analizując dane statystyczne z lat 2002-2008 dotyczące ilości gromadzonych materiałów drogą kupna darów i wymiany możemy stwierdzić, że najliczniejszą formę wpływu w Bibliotece Teologicznej stanowią dary. Wynika to z ogromnej ilości darów, jaką placówka ta przyjęła do zbiorów na przestrzeni ostatnich ośmiu lat swojej działalności. Ta forma wpływu oprócz kupna i wymiany stanowi największy procent w powiększaniu się bibliotecznego zasobu.

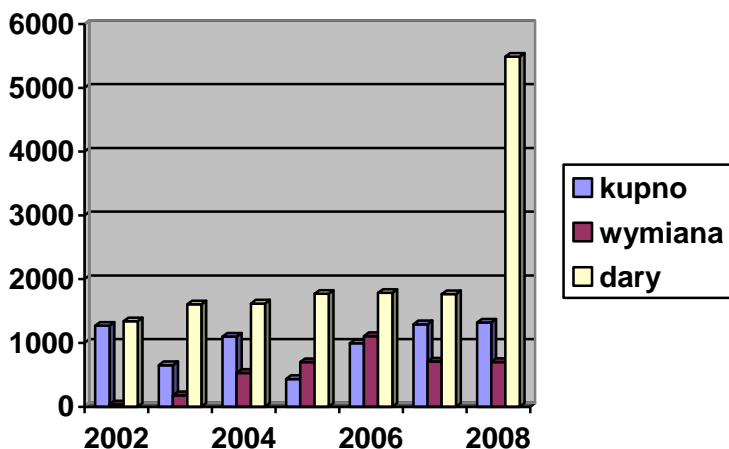
Tabela 3. Ilość wpływów do biblioteki z kupna darów i wymiany

Rok	Kupno	Wymiana	Dary
2002	1270	36	1340
2003	651	180	1604
2004	1098	530	1618
2005	435	699	1771
2006	994	1107	1785
2007	1292	707	1765
2008	1318	701	5487

Źródło: Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, statystyka darów

Wykres. 2.

Wpływy z Kupna, Wymiany i Darów w latach 2002-2008

Źródło: Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, statystyka

Obecnie księgozbiór biblioteczny liczy ponad 128.100 woluminów książek. Na opracowanie czeka przyjęty na początku 2009 roku księgozbiór po zmarłym kapłanie Czesławie Podlewskim⁴⁷ oraz księgozbiór prawniczy ks. Stanisława Janasika⁴⁸, audytora Roty Rzymskiej i

Ks. Prałat Czesław Podlewski – ur. 23 VIII 1934 w Świętochłowicach–Zgodzie. 14 VIII 1957 przyjął święcenia presbiteratu. Od 1 VII był wikariuszem ekonomem w parafii św. Ap. Piotra i Pawła Katowicach, Katowicach od 15 X proboszczem tejże parafii. W 1986 został mianowany przez Konferencję Episkopatu Polski KEP Sekretarzem „Apostolstwa Chorych”. 23 XI 1986 abp. Zimoń w porozumieniu z Prymasem Polski kard. J. Glempem mianował ks. Podlewskiego Sekretarzem ogólnopolskim „Apostolstwa Chorych”. Z urzędem tym związana była funkcja redaktora miesięcznika „Apostolstwo Chorych”. Pełnił ją do 2001. Zmarł 11 II 2009 roku – ks. J. Pawliczek (2009). Śp. Ks. Prałat Czesław Podlewski. *Wiadomości Diecezjalne* nr 2, s. 92-93.

⁴⁸ ks. Janasik Stanisław – ur. się 26 IV 1882 w Poznaniu. W 1903 wstąpił do Seminarium Duchownego. Święcenia kapłańskie przyjął 10 VIII 1907. Doktorat z prawa kanonicznego uzyskał 18 VII 1908. W 1914 rozpoczął wykładać prawo kanoniczne w SD w Poznaniu. W l. 1926-1928 był rektorem Seminarium Duchownego w Poznaniu. W 1930 został audytorem Roty Rzymskiej. Dla niej opracował znaczną

kanonisty⁴⁹. Księgozbiór ten otrzymała biblioteka dzięki trosce i zapobiegliwości ks. abpa Szczepana Wesołego, który po śmierci ks. Janasika zaopiekował się jego księgozbiorem i przekazał go Bibliotece Teologicznej. Bogaty księgozbiór prawniczy po opracowaniu w całości trafi do zakładu prawa na Wydziale Teologicznym.

ilość wyroków jako ponens, przewodniczący kolegium sędziowskiego. Zmarł 6 XII 1942 roku w Rzymie. [W:] *Prawo Kanoniczne* 1972 nr 3-4, s. 297-299.

⁴⁹ Janasik Stanisław (1983). [W:] Grzebień, Lucjan red. (1983). *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 5, Warszawa, s. 573-574.